

Руксандра ЛАМБРУ (Университет в Букурещ, Румъния)
Силвия МИХАЙЛЕСКУ (ВТУ „Св. св. Кирил и Методий“, България)
Ruxandra LAMBRU (University of Bucharest, Romania)
Silviya MIHAYLESKU (“St Cyril and St Methodius” University of Veliko Tarnovo,
Bulgaria)

ИЗРАЗЯВАНЕ НА ПРИБЛИЗИТЕЛНО КОЛИЧЕСТВО В РУМЪНСКИЯ И БЪЛГАРСКИЯ ЕЗИК

EXPRESSING APPROXIMATE QUANTITY IN THE ROMANIAN AND BULGARIAN LANGUAGES

The article aims at presenting and comparing the linguistic means of expressing the approximate quantity in the two languages, and to point out the differences and resemblances, which exist in the way the numerical approximation is marked.

Keywords: approximate quantity, numerical approximation, Romanian language, Bulgarian language, contrastive analysis.

Нашите наблюдения върху разговори между носители на румънския или на българския език в обикновеното ежедневие установяват голямо разнообразие на възможности за изразяване на приблизително количество и в двата езика.

Количествената приблизителност присъства доста често в устната реч на всекидневното общуване поради прагматична необходимост: липсата на търпение да се проследяват всичките цифри след десетичната запетая, а също и поради пренебрегване на тяхната значимост; при отбелязване на възрастта при възрастните (*жена на около 30 години*) за разлика от обикновеното прецизиране на ранната детска възраст (*детето е на четири години и шест месеца*); при честото определяне на око на размерите (височина, ширина, дължина) или теглото на нещо и т.н. В тези случаи приблизителното преценяване възниква на семантично ниво и се извършва в сравнение с едно ориентационно (т.е. брой, размер, тегло и т.н.). С други думи, използваме в изразите си известно бройно числително, а около него създаваме словесно обкръжение, което да предаде личната преценка за количествените особености на даден предмет. Лексикалните единици, съставляващи това обкръжение, са важен фактор за реализацията и експликацията на приблизителността. Те се определят като апроксиматори.

Високата фреквентност в книжовната разговорна реч на изразите за приблизително количество се дължи на отличителните черти, които характеризират разговорната реч: спонтанност, неофициалност, бързина и като резултат на това – възможна (допустима и приемана от езиковия колектив) известна неточност във възприятието и характеризирането и съответно в изразяването (вж. и Гърдев 2000: 102-103).

Целта на тази статия е да се опишат и съпоставят езиковите средства за изразяване на приблизителното количество в румънския и българския език и да се определят приликите и разликите в начина, по който те означават количествената приблизителност. Тук приемаме уточнението на Ст. Гърдев относно дефинирането на приблизител-

ното количество: „като приблизително може да бъде представено само определеното (чрез измерване или чрез броене) количество”, като за това „апроксиматорите се прилагат към нумерално-субстантивното съчетание” (Гърдев 2000: 59).

В румънското езиковедие доскоро не бяха изследвани систематично езиковите средства за изразяване на приблизителността (вж. Zafiu 2002: 363). Едва през 2011 г. излиза книгата на младия езиковед Силвия Криб Стоян *Езикови средства за реализацията на приблизителността в румънския език*, която представлява нейният дисертационен труд. В книгата се разглежда явлението от лексикална, семантична и прагматична гледна точка. За съжаление разполагаме само с автореферата на дисертацията по темата, която е предизвикала и нашия интерес в това изследване. Но и така събраният от нас материал ни дава важна информация за начините, чрез които се осъществява представянето на приблизителното количество в румънския език.

В *Академичната граматика на румънския книжовен език* (в старото и новото издание съответно от 1963 г. и 2008 г.) се засяга въпросът на приблизителното количество в главите, посветени на бройните числителни, озаглавени *Неточни значения на определени съчетания с бройни числителни* (GA 1963: 188-190) и *Бройните числителни имена като израз на приблизителността* (GA 2008: 300-301). Проученият материал, предоставен от двете издания, показва, че количествената приблизителност в румънския език се изразява по следните начини:

- безсъюзно свързване на две последователни бройни числителни: *trei-patru zile* ‘три-четири дена’;
- бройни числителни, придружени от наречия: *aproximativ* ‘приблизително’, *aproape* ‘почти’, *sau* ‘почти’, *circa* ‘приблизително’, *vreo* ‘около’;
- бройни числителни, придружени от предлози и предложни изрази: *pe la* ‘към’, *între* ‘между’, *la* ‘към’, *în jur de* ‘около’, *peste* ‘над’, *sub* ‘под’, *ca la* ‘почти’, *ca de* ‘почти’;
- употреба на формите за множествено число на съществителните имена над 10: *zeci* ‘десетки’, *sute* ‘стотици’, *mii* ‘хиляди’, *milioane* ‘милиони’, както и повторени и свързани чрез съюза *și* ‘и’: *zeci și zeci* ‘десетки и десетки’;
- употреба на местоименното прилагателно *câteva* ‘няколко’ + формите за множ. число *zeci/sute/mii/milioane* etc.

Разграничаваме два типа изразяване на приблизителността. В GA 2008 се посочва:

1. *Приблизителност спрямо една граница (всъщност използваното числително)*, която изразява по-ниска стойност спрямо количеството, означено с числителното (в този случай числителните са предхождани от наречието *aproape* ‘почти’ и предлозите *spre* ‘към’, *sub* ‘под’, *până la* ‘до’, *mai puțin de* ‘по-малко от’) или по-висока стойност спрямо количеството, означено с числителното (тогава числителните са предхождани от предлога *peste* ‘над’ или от словосъчетанията *mai bine de* ‘повече от’, *mai mult de* ‘повече от’, *nu mai puțin de* ‘не по-малко от’ или пък са следвани от *și ceva* ‘и нещо’, *și mai bine* ‘и повече’, *și mai mult* ‘и повече’): *Apartamentul costă aproape 50000 de*

- euro. 'Апартаментът струва почти 50000 евро'. A călătorit mai mult de 10 ore. 'Пътувал е повече от 10 часа'.*
2. *Приблизителност в рамките на вътрешна граница, която се предава чрез вмъкване на предлога până la 'до' между две числителни (Sunt prezente la ore numai cincisprezece până la douăzeci de persoane. 'Само между петнайсет и двацет човека присъстват в часовете'.) или чрез предлога între 'между' и съюза și 'и', изграждащи заедно структурата предлог între + числително₁ + съюз și + числително₂ (Au venit între treizeci și patruzeci de candidați. 'Дойдоха между трийсет и четирийсет кандидати').*

Авторката на *Езикови средства за реализацията на приблизителността в румънския език* посочва и други апроксиматори, специфични за румънската разговорна реч, които не са регистрирани в споменатите граматика. Те са: *la vreo* 'към', *undeva la (vreo)* 'някъде около', *mai mult / bine de* 'повече от', *mai mari de* 'по-големи от', *cel puțin* 'най-малко', *pe puțin* 'най-малко', *măcar* 'поне', *minimum* 'минимум', *a depăși* 'надхвърлям / превишавам', *a trece de* 'надхвърлям / надминавам / превишавам', *a sări de* 'надхвърлям / надминавам / превишавам / надскачам', *și ceva* 'и нещо', *mai mici de* 'по-малки от', *maximum* 'максимум'.

А сега да проследим изразяването на количествената приблизителност в българския език и какво предлагат по въпроса българските граматика и българската лингвистична литература. Още в самото начало прави впечатление, че за разлика от румънския език в българския съществуват „особен вид числителни, които изразяват количеството приблизително” (Николаев 1978: 83). Това са количествените числителни за приблизителност. Приблизителните числителни имат *проста форма*, образувана с наставката *-ина*, която се прибавя към числителните имена от 10 до 100 (*десетина*, *стотина*), и *съставна форма*, образувана чрез безсъюзно свързване на дадено числително със следващото по ред (*един-два*, *шест-седем*). В *Академичната граматика на българския книжовен език* от 1983 г. са регистрирани и форми на приблизителните числителни, които представляват комбинация от двата начина на образуване: *десетина-единадесет*, *стотина-двеста*.

Б. Николаев в статията си *Приблизителни числителни в българския език* обособява различните видове числителни от този тип (структурата им я представихме по-горе) и отбелязва и други начини за представяне на приблизителността. Единият от тях е употребата на предлозите *около* и *към*, а другият е използването на денумералните номинативни образувания като *десетки*, *стотици*, *хиляди* в множествено число.

К. Иванова се спира върху отношенията между точно и приблизително в частта *Езиков израз на количествените отношения – точни и приблизителни* в книгата *Ние, говорещите хора* (Иванова 1995: 125-130). Типичните лексеми и словосъчетания за израз на приблизителността, т.е. с функция на апроксиматор, посочени от авторката на материала, са: приблизителните числителни, предлог *около*, думи от типа на *кръгло*, *приблизително* и др., словосъчетания като *средно взето*, *от порядъка на*, *грубо пресметнато*, местоимения *някъде*, *там* (*Дай му там пет лева!*), модални изрази *може би*, *май че*, *да допуснем*, *трябва да е*, *смятай* (*Останаха – смятай ги – 5 км*), на вид (*На*

вид е 50-годишен). Тук авторката обръща внимание и на вариантите за осъществяване на приблизителността: когато приблизителното количество е по-малко от ориентационното и когато е малко по-голямо от ориентационното. В първия случай говорителят използва думи и изрази като: *почти, без малко, не повече от, най-много, максимум, максимално, наближава, не надминава, по непълни данни, има-няма (Спестих почти/без малко/без нещо хиляда лева)*. Лексемите и словосъчетанията, употребени във втората разновидност на приблизителността, са: *над, (малко) повече от, и нещо (отгоре), поне, минимум, минава (Той мина 30-те)*.

В книгата на Ст. Гърдев *Числото в реч* се проучват и словосъчетанията за изразяване на приблизително количество в българската книжовна разговорна реч. Като един от основните начини за означаване на приблизително количество е посочена употребата на предлозите *около* и *към* (*около осем месеца, към трийсе-трийсе и пет години*), при което се отбелязва, че употребата на *около* в сравнение с *към* е специфична за по-изисканата реч. Пред словосъчетанието с тези предлози може да се използва неопределителното местоименно наречие *някъде*: *някъде към три-четири песни*. Други предлози с тази функция са *до, над, под*, диал. *на*. Авторът анализира и употребата на друг апроксиматор, това е първичното числително име *едно*: *след едно пет години, едно петнайсе секунди, едно десет кила ракия* и стига до извода, че в разговорната реч съществува симетрия между формите *няколко/някъде* и *едни/едно*, конкуриращи предложната апроксимация (Гърдев 2000: 108).

Апроксимацията според езиковеда може да бъде ориентирана *центростремително*, когато задава ограничен интервал (*пет-десет ябълки*) или *центробежно*, когато интервалът е отворен (*десетина чаши, около двацет вилици*), т.е. съответно на разграничението, което се прави в румънската граматика GA 2008, отбелязано по-горе.

Като специфично функционално-семантично явление в съвременния български език Ст. Гърдев посочва *дублираната апроксимация*, при която предлогът и наставката *-ина* имат еднаква функция за означаване на апроксимация при представянето на количеството: *около десетина, към стотина*. Това интересно явление според него се дължи на „експанзията на аналитичната спрямо синтетичната апроксимация” (Гърдев 2000: 113).

При съпоставителното разглеждане на универсалното явление **количествена приблизителност** в двата езика – румънския и българския, се потвърждават наблюденията на К. Иванова: „Осъзнаването на обстоятелството, че за успеха на общуването е необходима не максимална, а оптимална точност, чиято величина или порядък се определя от редица конкретни обстоятелства, намира отражение във възможностите за изразяване на приблизителни количества, които си изработва всеки език” (Иванова 1995: 127).

Направеният преглед показва, че румънският и българският език притежават богати и многообразни начини за изразяване на количествената приблизителност. Много често езиковите средства за означаване на приблизителността са **идентични** в двата езика. Това са посочените предлози (отбелязваме, че в румънския сложните предлози *pe la, până la* са допълнителни апроксиматори, за разлика от българския, където тази

функция изпълняват само простите предлози – *около, към, под, над, до*), наречията, модалните изрази, глаголите, формите за множествено число на съществителните имена (*десетки, стотици, хиляди, милиони, милиарди*).

В същото време прави впечатление, че българският език притежава и различни начини за означаване на количествената приблизителност. Най-специфичното е съществуването на количественото числително за приблизителност със забележката, че съставната му форма присъства и в румънския език, само че не се отнася към класа на числителните имена. От съпоставителна гледна точка типичен апроксиматор за българската книжовна разговорна реч е лексемата *едно*, а типично явление – *дублираната апроксимация*.

ЛИТЕРАТУРА

Грамматика 1983: Грамматика на съвременния български книжовен език, Т. II. Морфология. Издателство на БАН, София.

Гърдев 2000: Гърдев, Ст. Числото в реч. “ЛЕНИ – АН”. Русе.

Иванова 1995: Иванова, К., Ницолова Р. Ние, говорещите хора. “Св. Климент Охридски”, София.

Николаев 1978: Приблизителните числителни в българския език. – В: Славистичен сборник. Издателство на БАН, София.

Bidu-Vrânceanu 2005: Bidu-Vrânceanu, A., Călărașu, C., Ionescu-Ruxăndoiu, L., Mancaș, M., Pană Dindelegan, G. Dicționar de științe ale limbii. “Nemira”, București.

GA 1963: Gramatica limbii române. Vol. I. Ed. Academiei, București.

GA 2008: Gramatica limbii române. I, Cuvântul. Ed. Academiei, București.

Ionescu-Ruxăndoiu 2003: Ionescu-Ruxăndoiu, L. Limbaj și comunicare, Elemente de pragmatică lingvistică. “All Educational”, București.

Krieb Stoian 2010: Krieb Stoian, S. Mijloace lingvistice de realizare a aproximării. On-line: <<http://www.unibuc.ro/studies/Doctorate2010Martie/Stoian%20Silvia%20Georgiana%20-%20Mijloace%20lingvistice%20de%20realizare%20a%20aproximarii/Stoian%20Silvia%20-%20Rezumat.pdf>>.

Zafiu 2002: Zafiu, R. Strategii ale имprecизии: ехресии але вагулуй și але апрохимării în limba română și utilizarea lor discursive. – In: Actele colocviului Catedrei de limba română 22–23 noiembrie 2001. Vol. Perspective actuale în studiul limbii române. Ed. Universității din București, București.